

Nr 128

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1959/60 till bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkt 214, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. inom skolväsendet för budgetåret 1959/60 beräkna ett förslagsanslag av 89 500 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 82, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1959, föreslagit riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört medgiva, att bidrag av statsmedel må utgå till stiftelsen Maria husmodersskola i Stockholm för anskaffande av lokaler för undervisning m. m.;

b) till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 82 600 000 kronor;

c) till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup m. fl.* (I:29) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II:31), i vilka hemställts, 1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att särskilda bestämmelser utfärdas angående byggande av skolpaviljonger i ökad utsträckning upp till en total investeringsram av 30 miljoner kronor budgetåret 1959/60; 2) att riksdagen hemställer om sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelse 1957:318, att bidragsunderlaget från den 1 januari 1960 beräknas med utgångspunkt i ett grundbelopp av 900 kr. per kvadratmeter nettogolvyta, varvid dock grundbeloppet omräknas med hänsyn till *dels* den förändring av byggnadskostnaderna i allmänhet som inträtt under tiden från den 1 januari 1956 till den 1 januari 1959, *dels* de särskilda olikheter i fråga om byggnadskostnader som finns mellan skilda orter; samt 3) att riksdagen likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsam översyn av övriga bestämmelser rörande statsbidrag till bygg-

nadsarbeten inom det allmänna skolväsendet i syfte att anpassa bestämmelserna med hänsyn till förefintliga i motionerna redovisade möjligheter att förbilliga skolbyggandet och så att även statsverkets utgifter för bidragsgivningen sammanlagt kan minskas med 10 milj. kronor budgetåret 1960/61;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz m. fl.* (I:407) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* (II:499), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 82 måtte a) besluta att bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skall vara 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattas av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1959; b) till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 78 800 000 kronor; c) till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson* (I:413) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II:506), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 måtte 1) uttala att riktpunkten för utrymmet för det ur kostnadssynpunkt fördelaktiga paviljongbyggandet inom det allmänna skolväsendet under nästa budgetår angives till 30 milj. kronor; samt 2) hemställa att staten måtte, förslagsvis genom statens nämnd för byggnadsforskning, utlysa en tävling bland byggnadsföretag och byggnadsmateriefirmor om en pedagogiskt fullvärdig men kostnadsbesparande utformning av ett antal olika alternativa typ-hus för skoländamål.

Beträffande motiveringen för de motionsvis gjorda yrkandena får utskottet — i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande — hänvisa till motionerna II:31, I:407 och II:506.

Av statsrådsprotokollet för den 6 mars 1959 inhämtas i huvudsak följande.

Statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet utgår enligt kungörelsen 1957:318. I denna kungörelse har i samband med av 1957 års riksdag beslutade ändrade grunder för beräkning av bidragsunderlaget vid bestämmandet av statsbidrag till skolbyggnader av olika slag (prop. 122; SU 104; Rskr 274) sammanförts tidigare i skilda kungörelser intagna bestämmelser angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet, till provisoriska skolbyggnader för folkskoleväsendet samt till byggnadsarbeten vid vissa högre skolor. Enligt övergångsbestämmelser till nämnda kungörelse skall beträffande ärende rörande statsbidrag till permanenta skollokaler, som före den 1 mars 1957 inkommit till vederbörande statsmyndighet, äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning. Dessa statsbidrags-

kostnader bestrides ur förslagsanslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet, vilket för innevarande budgetår är uppfört med 69 700 000 kronor.

Enligt kungörelsen 1957:480 om statsbidrag till yrkesskolor utgår bidrag till kommuner och landstingskommuner till kostnaderna för dels anskaffande av lokaler för yrkesskolväsendet, dels anskaffande av den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel till yrkesskolor, dels ock anskaffande av lokaler för elevhem samt inventarier och inredning till dylika lokaler. Statsbidraget utgår ur förslagsanslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor. Anslaget var för budgetåret 1957/58 uppfört med 10 000 000 kronor, medan den faktiska anslagsbelastningen nämnda år uppgick till 14 936 037 kronor. Innevarande budgetår är anslaget uppfört med 12 000 000 kronor.

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1959/60 en höjning av det förstnämnda anslaget med 43,1 miljoner kronor till 112,8 miljoner kronor.

Beträffande skolöverstyrelsens framställning torde i huvudsak få hänvisas till propositionen s. 3—5. Här må blott följande nämnas.

Beträffande *permanent skollokaler* har en inom överstyrelsen nyligen verkställd inventering visat att för där medtagna aktuella byggnadsföretag kostnaderna kunna beräknas till sammanlagt 645 miljoner kronor.

Överstyrelsen anser sig vid bedömningen av medelsbehovet för budgetåret 1959/60 böra räkna med ett genomsnittligt statsbidrag av 37 procent av kostnaderna för byggnadsverksamheten i dess helhet. — De under kalenderåret 1957 beviljade statsbidragen uppgick, fränsett ytterligare bidrag, sammanlagt till omkring 60 miljoner kronor. Kostnadsramen i fråga om statsbidragsberättigade skolbyggen, avseende permanenta lokaler, är innevarande år 148 miljoner kronor och kommer, därest överstyrelsens förslag vinner beaktande, år 1959 att uppgå till 390 miljoner kronor. Medelsbehovet för budgetåret 1959/60 skulle alltså enligt överstyrelsen kunna beräknas till

$$\frac{60\,000\,000}{4} + \frac{37}{100} \left(\frac{148\,000\,000}{4} + \frac{390\,000\,000}{2} \right) + 3\,000\,000 = \text{i avrundat tal } 103\,800\,000 \text{ kronor.}$$

Vad avser *provisoriska skollokaler* utgjorde enligt skolöverstyrelsen de beräknade kostnaderna för de paviljongbyggen, till vilka statsbidrag beviljades under budgetåret 1957/58 enligt kungörelsen 1957:318, omkring 11,5 miljoner kronor. Överstyrelsen anser sig böra räkna med att under vartdera av budgetåren 1958/59 och 1959/60 kommer efter beviljande av statsbidrag att igångsättas sådana byggen för en kostnad av 15 miljoner kronor.

Statsbidragen till paviljongbyggen enligt de nya bestämmelserna kan beräknas genomsnittligen uppgå till omkring 60 procent av kostnaderna. — Medelsbehovet för budgetåret 1959/60 beräknas utgöra 9 000 000 kronor.

Statskontoret anser, att riktpunkten för anslagsavvägningen för budgetåret 1959/60 bör vara en statsbidragsberättigad skolbyggnadsverksamhet av ungefär oförändrad omfattning. Mot principerna för beräkning av medelsbehovet har ämbetsverket dock icke något att erinra men finner det icke uteslutet att det av överstyrelsen för statsbidraget valda procenttalet 37 framdeles kommer att visa sig för högt.

Överstyrelsen för yrkesutbildning föreslår i sina anslagsäskanden för nästa budgetår, att anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkeskolor höjes med 26 500 000 kronor till 38 500 000 kronor.

För de olika ändamål som skall tillgodoses ur anslaget beräknar överstyrelsen medelsbehovet på sätt som framgår av följande sammanställning.

1. Bidrag till permanenta undervisningslokaler	25 000 000
2. Bidrag till provisoriska undervisningslokaler	1 500 000
3. Bidrag till elevhem	4 000 000
4. Bidrag till stadigvarande undervisningsmateriel	8 000 000
	Summa 38 500 000

Beträffande överstyrelsens motivering för medelsbehovet hänvisas till s. 5 och 6 i propositionen. Här må blott nämnas, att enligt överstyrelsen enbart de byggnadsprojekt, vilkas planering fortskridit så långt, att framställningar om statsbidrag till deras förverkligande kunna förväntas inkomma inom en nära framtid, betingar byggnadskostnader av över 150 miljoner.

I detta sammanhang har även anmälts en av *stiftelsen Maria husmodersskola i Stockholm* den 3 juli 1957 gjord och sedermera kompletterad underdånig framställning, i vilken stiftelsen anhållit om 45 procents statsbidrag av de verkliga kostnaderna för om- och tillbyggnad av en fastighet i kvarteret Sparren vid Ansgariegatan 2 i Stockholm samt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till 1958 års riksdag göra framställning om erforderligt anslag härför.

Av handlingarna i ärendet inhämtas bland annat följande.

Stiftelsen Maria husmodersskola, som tillkom år 1911, har till ändamål att utan vinstsyfte för viss person driva husmodersskola i Stockholm. Husmodersskolan skall avse att bibringa eleverna grunderna i husligt arbete och barnavård i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställt reglemente. För fyllandet av sistnämnda ändamål äger stiftelsen mottaga och förvalta egendom samt använda disponibla medel. Vid skolan fanns vid den tidpunkt, då framställningen gjordes, anordnade följande heltidskurser, nämligen husmodersskolor med ettårig utbildning eller anordnade i form av terminskurser, yrkeskurser för utbildning av barnsköterskor, kurs för instruktions- och demonstrationspersonal samt verkstadsskola för bagare. Härtill kom ett

stort antal deltidskurser. Sedermera har även tillkommit en yrkeskurs för storhushållspersonal, anordnad i lokaler vid veterinärhögskolans kårhus. Totala antalet elever i heltidskurser uppgick arbetsåret 1956/57 till 189, vartill kom 389 elever i kvällskurser. 1957/58 var antalet elever i heltidskurser 181 och i deltidskurser 340. Antalet inträdessökande till dagkurserna har väsentligt överskridit tillgången på elevplatser. — Genom den nu föreslagna på- och ombyggnaden av de nuvarande lokalerna avses en avsevärd utökning av skolans verksamhet kunna ske. —

Skolan inflyttade i sina nuvarande lokaler år 1947. Fastigheten ägs av ett kommunalt företag, AB Stockholmshem, som även uppfört lokalerna. Stiftelsen disponerar lokalerna genom ett hyreskontrakt på 25 år, räknat från och med den 1 oktober 1946 till den 1 oktober 1971. Aktiebolaget Stockholmshem har genom sin verkställande direktör Erik Norman i skrivelse till skolstyrelsen den 1 september 1958 anfört, att bolaget, i händelse om och tillbyggnaden kommer till stånd, intet har att erinra mot att stiftelsen Maria husmodersskola genom hyreskontrakt får långvarig dispositionsrätt till lokalerna. Bolaget är, anföres vidare, ävenså villigt att utföra ifrågavarande om- och tillbyggnad. För bolagets medverkan gäller givetvis, anför direktör Norman slutligen, att de finansiella frågorna kan lösas på tillfredsställande sätt.

Sökanden anför i sin framställning att, då stiftelsen icke är ägare till fastigheten, det i första hand icke ankommer på denna att bekosta nybyggnaden utan lokalkostnaderna kommer att utgå i form av hyra. Denna beräknas till för hela skolan ca 108 000 kronor per år. Emellertid är det, anföres vidare, för möjligheten att förverkliga planerna oundgängligt, att stiftelsen själv anskaffar största delen av det erforderliga kapitalet. För AB Stockholmshem är det nödvändigt eller i varje fall önskvärt att finansieringen ordnas genom att stiftelsen mot inteckning i fastigheten tillhandahåller en stor del av det erforderliga kapitalet. För stiftelsen är det, anför sökanden, nödvändigt för finansiering av den utvidgade verksamheten, att hyran till avsevärd del motsvaras av ränteinkomst på det kapital, som insättes i nybyggnaden. Därjämte erfordras givetvis avsevärda belopp till inventarieanskaffning. —

Byggnadskostnaden anges av sökanden till 1 492 000 kronor, varav 1 247 000 kronor belöper på nybyggnaden och 245 000 kronor på ombyggnadsarbetena. Inklusivt kostnaderna för anskaffning av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt inventarier och inredning beräknar sökanden totalkostnaden för projektets utförande till 1 600 000 kronor. Sökanden påräknar enligt en ingiven finansplan 720 000 kronor i statsbidrag, 200 000 kronor i bidrag ur olika fonder samt 300 000 kronor i inkomster av varulotterier. Vidare avser man genom att belåna en stiftelsen tillhörig fastighet å Långholmsgatan 22—24 anskaffa 380 000 kronor. Fastigheten kan enligt av skolans rektor lämnad uppgift belånas med högst sistnämnda belopp.

Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller i sitt utlåtande över framställningen bland annat följande.

Överstyrelsen är medveten om att det naturligtvis i detta fall kan råda viss tveksamhet, om statsbidrag bör utgå med hänsyn till att stiftelsen, som driver skolan, icke själv är eller blir ägare till fastigheten. Det får

emellertid anses föreligga relativt betryggande säkerhet för att byggnaden, som är byggd för skoländamål, också kommer att fortsättningsvis nyttjas för sådant ändamål. Då därtill kommer, att det är synnerligen angeläget, att ökade resurser lokalmässigt beredes stiftelsen att bedriva sin verksamhet, vill överstyrelsen tillstyrka, att Kungl. Maj:t måtte inhämta riksdagens medgivande att bevilja statsbidrag till byggnadsarbetet. —

Om bidragsunderlaget för nybyggnaden (påbyggnaden) beräknas i enlighet med statsbidragskungörelsens 11 § 2 mom. blir detta med gällande byggnadskostnads- och ortsinde avrundat till 890 000 kronor.

Statskontoret har i ärendet anfört i huvudsak följande.

Statskontoret har icke något att erinra mot att bidrag av statsmedel — inom den för yrkesskolbyggnader gällande investeringsramen — medgives utgå för genomförandet av den i ärendet ifrågakomna om- och tillbyggnaden av den för stiftelsens verksamhet utnyttjade skolfastigheten. Enligt ämbetsverkets mening bör emellertid bidraget begränsas att utgå å den del av de till 1,6 miljoner kronor uppskattade kostnaderna, som stiftelsen icke själv kan bestrida. Då stiftelsen — såvitt av handlingarna framgår — räknat med att för ändamålet disponera egna och insamlade medel till ett sammanlagt belopp av 880 000 kronor, torde bidraget således böra beräknas på ett kostnadsbelopp av (1 600 000—880 000=) 720 000 kronor.

I anslutning till de i fråga om kommuners och landstingskommuners yrkesskolor gällande statsbidragsgrunderna och med utgående från i ärendet lämnade uppgifter rörande elevrekryteringen, enligt vilka skolan skulle med 60 procent hänföra sig till Stockholms stad, med 20 procent till Stockholms läns landstingskommun och med återstående 20 procent till riket i övrigt, bör bidraget enligt statskontorets mening beräknas till i avrundat belopp högst 367 000 kronor, motsvarande drygt hälften av det erforderliga tillskottet.

Ifrågavarande bidrag torde efter riksdagens medgivande (se prop. 1957:122 s. 108) böra utgå av för den statliga bidragsgivningen till yrkesskolbyggnader anvisade anslagsmedel.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i en den 24 januari 1959 dagtecknad redogörelse med förslag till ytterligare insatser för främjande av sysselsättningen inom byggnadsfacket uttalat, att man enligt styrelsens bedömande har anledning hysa stark oro för sysselsättningen särskilt för nästkommande vinter, såvitt ej konjunkturläget snabbt förbättras och därigenom den privata investeringsviljan ånyo ökar. Även om en konjunkturåterhämtning skulle inträffa under sommaren eller hösten 1959 torde ej den privata investeringsviljan påverkas så snabbt, att den kan beräknas ge god sysselsättningseffekt för byggnadsarbetarna redan nästkommande vinter utan först ett gott stycke in på år 1960. Enligt styrelsens bestämda mening är det därför nödvändigt, att det skapas en omedelbar beredskap för en ökning av statliga och kommunala investeringar i byggnader och anläggningar samt att åtgärder vidtages för en i mesta möjliga mån upprätthållen investering i privata sektorn. Storleken av denna reserv kan inte beräknas mera exakt men torde dock behöva avse arbeten av angivet slag för bortåt 2 miljarder kronor. Förutsatt oförändrad konjunktur under det närmaste halvåret måste nämligen kompensation för minskad sysselsättning i jämförelse med under

1958 påbörjade byggnadsarbeten ges på grund av bortfall av en uppdämd reserv av investeringsobjekt inom den reglerade sektorn på cirka 700 miljoner kronor, den fortsatta snabba rationaliseringen inom byggnadsfacket, vilken medför ett successivt minskat arbetskraftsbehov, befarad minskad investeringsvilja inom den privata sektorn samt byggnadsarbetarnas minskade möjligheter att i nuvarande konjunkturläge erhålla kompletteringsarbete inom andra områden, företrädesvis skogen.

För att erhålla den önskade kompensationen föreslår arbetsmarknadsstyrelsen igångsättande i ökad utsträckning av statliga och kommunala byggnader. Bland de offentliga byggnadsarbeten med god geografisk spridning, som det finns möjlighet att snabbt igångsätta, befinner sig enligt av styrelsen inhämtade uppgifter permanenta lokaler för det allmänna skolväsendet för 273,2 miljoner kronor samt yrkesskolbyggnader för 40,1 miljoner kronor. Då de statsbidragsanslag, som står till förfogande under budgetåret 1958/59 i regel redan helt ianspråktagits, är en förutsättning för att få igång ytterligare, främst större objekt, att vederbörande myndigheter anvisas ytterligare medel redan under innevarande budgetår. Besked härom bör lämnas snarast, eftersom man i regel får räkna med några månaders förberedelsetid, innan objekt av någorlunda storlek kommer igång. Styrelsen beräknar, att i första hand medel bör ställas till förfogande för igångsättning av bland annat byggnadsarbeten för det allmänna skolväsendet till en kostnad av 150 miljoner kronor och för yrkesskolväsendet till en kostnad av 40 miljoner kronor.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller också, att en snabbt ökad lokaltillgång för undervisningen även indirekt skulle vara av stort värde från samsättningsynpunkt, då ungdomsarbetslösheten kunde minskas genom en förlängning av allmänna skolplikten samt genom ökade möjligheter till vidare utbildning vid yrkesskolor.

Departementschefen

Departementschefen har anfört följande.

Såsom framgår av de nu redovisade anslagsäskandena erfordras under de närmaste åren betydande investeringar i byggnadsföretag för skolväsendet. Skolöverstyrelsen har funnit de sammanlagda kostnaderna för de närmast aktuella byggnadsföretagen inom det allmänna skolväsendet uppgå till omkring 645 000 000 kronor, och överstyrelsen för yrkesutbildning beräknar en motsvarande kostnad av omkring 150 000 000 kronor för planerade yrkesskolbyggnader runt om i landet. Det kan även nämnas, att enligt av överstyrelserna under förra året företagna överslagsberäkningar de sammanlagda investeringsbehoven under tioårsperioden 1959/60—1968/69 beträffande statsbidragsberättigade skolbyggnadsföretag av de slag som här är i fråga uppskattats till omkring 2 600 000 000 kronor, varav närmare 1 900 000 000 kronor avser periodens förra hälft.

Framför allt den successiva övergången till enhetsskola och den därmed följande utbyggnaden av den obligatoriska skolans högstadium kräver ett betydande lokaltillskott. Också på yrkesutbildningens område pågår en kraftig expansion av utbildningskapaciteten. Yrkesskolornas elevantal har under 1950-talet mer än fördubblats, och härtill kommer att de stora ungdomskullarna nu börjar komma upp i den ålder, då yrkesutbildning blir

aktuell för dem. En stigande andel av årskullarna kan också förväntas söka sin fortsatta utbildning vid yrkesskolorna, eftersom samhällsutvecklingen medför både ökade anspråk på utbildningsmöjligheter från ungdomens sida och samtidigt en stegrad efterfrågan på väl utbildad arbetskraft. Det förändrade läget på arbetsmarknaden skärper också omedelbart kraven på ökad kapacitet hos såväl det allmänna skolväsendet som yrkesskolväsendet.

Den starka efterfrågan på skollokaler i förhållande till de begränsade investeringsresurserna gör det till en verkligt allvarlig nödvändighet att på allt sätt rationalisera och förbilliga skolbyggnadsverksamheten. I den allmänna debatten har tid efter annan rests krav på olika åtgärder i detta syfte. Jag har därför funnit det lämpligt att i förevarande sammanhang något närmare redogöra för de åtgärder, som hittills vidtagits och som för närvarande överväges för att vinna rationaliseringar och besparingar på detta område.

Jag vill då först erinra om att den omläggning av *statsbidragssystemet* beträffande skolbyggnadsverksamheten, som genomförts från och med den 1 juli 1957, bland annat åsyftar att medföra en kostnadsbegränsande effekt. Såvitt erfarenheterna hittills utvisat synes också kommunerna vid projekteringen av skolbyggnadsföretag allvarligt eftersträva att icke överskrida de av skolöverstyrelsen vid prövning av lokalbehovet angivna nettogolvytorna samt att hålla kostnaderna inom den gräns, som det s. k. enhetspriset anger. I den mån denna gräns icke överskrides kan detta sägas innebära en besparing i jämförelse med de tidigare genomsnittliga skolbyggnadskostnaderna med omkring 15 procent.

Den kanske viktigaste förutsättningen för ett ekonomiskt skolbyggande är emellertid en riktig *skolplanering*. Fellokalisering och feldimensionering av en ny skolanläggning medför ekonomiska konsekvenser av långt allvarligare art än någon av dem, som uppkommer genom växlande val av byggnadsmaterial och utrustning eller oekonomisk planlösning. Den alltjämt pågående inflyttningen till tätorter gör det nödvändigt att försöka finna så säkra hållpunkter som möjligt för bedömning av befolkningsutvecklingen på längre sikt, så att skolanläggningar lokaliseras till platser, där det även för framtiden finns behov av en skola av ifrågavarande slag och storlek. Särskilt angeläget är detta i fråga om enhetsskolans högstadium, eftersom dylika skolanläggningar blir kostnadskrävande på grund av det stora antalet speciallokaler av skilda slag, såsom skolverkstäder, institutionsrum m. m.

Såväl planeringsarbetet på längre sikt som planeringen för att i de enskilda fallen undvika felinvesteringar och överdimensioneringar har effektiviserats. Den regionala planeringen har vunnit fastare former genom länskolnämndernas tillkomst, och förutsättningarna för denna verksamhet i övrigt har väsentligt förbättrats efter skolstyrelsereformens ikraftträdande. Vad exempelvis gäller enhetsskolplaneringen har skolöverstyrelsen från de regionala instanserna inhämtat uppgifter angående lämpliga högstadienområden inom respektive områden, vilket material för närvarande bearbetas. Överläggningar med länskolnämnder och kommuner äger rum då så erfordras. Även i övrigt har planeringsverksamheten — på såväl det centrala som det regionala och lokala planet — kunnat bedrivas efter metoder, som ger större säkerhet i bedömningen både av det framtida behovet och av den lämpliga dimensioneringen av skolanläggningar för skilda ändamål. Icke

minst betydelsefullt är att planeringsverksamheten för olika utbildningsbehov alltmer samordnats med samhällsplaneringen i övrigt.

Näst planeringen torde *utrymmesstandarden* ha den största betydelsen för byggnadsekonomin. Utrymmesbesparande åtgärder eller anordningar, som överhuvud taget åsyftar ett effektivt och rationellt utnyttjande av tillgängliga lokalresurser, erbjuder av naturliga skäl stora möjligheter att sänka byggnadskostnaderna. Skolöverstyrelsen har med skrivelse den 30 januari 1958 till Kungl. Maj:t överlämnat en inom överstyrelsen verkställd utredning om lokalbehov och utrymmesekonomi. I utredningen, som numera publicerats i överstyrelsens skriftserie, meddelas anvisningar och rekommendationer för uppgörande av lokalprogram för skolor av olika storlek och organisation. I samband därmed anges utvägar att nedbringa byggnadskostnaderna genom utrymmesbesparande åtgärder. Dessa innebär i främsta rummet, att för enhetsskolans högstadium och gymnasiet i stället för det traditionella systemet med klassrum för varje klassavdelning tillämpas en anordning med ämnesrum och delade klassrum jämte dubbelanvändning av vissa lokaler. Därigenom blir en skolas samtliga utrymmen effektivt utnyttjade. Den genomsnittliga beläggningen av *varje* undervisningsrum uppgår enligt detta system till minst 30 lektionstimmar i veckan. Det bör sålunda inte förekomma, såsom fallet ofta är i våra nuvarande högre skolor, att ett stort antal rum står outnyttjade vissa timmar, därför att klasserna i fråga har undervisning i specialrum av olika slag. De i utredningen publicerade lokalprogrammen synes i vad gäller anläggningar för enhetsskolans högstadium komma att medföra en genomsnittlig utrymmesbesparing av omkring 13 procent i förhållande till traditionellt uppgjorda lokalprogram. I vilken grad denna besparing kommer att motsvaras av reducering av kostnaderna beror även på det sätt, på vilket byggnaden utföres, framför allt på planlösningen. Under alla omständigheter kommer emellertid de nya principerna för uppgörande av lokalprogram att medföra en avsevärd minskning av anläggningskostnaderna i jämförelse med kostnaderna för på traditionellt sätt planerade skolanläggningar. Skolor, som projekterats under de senaste tre åren, har mer eller mindre genomgående utformats enligt dessa principer. Det bör tilläggas, att de besparingar, som härigenom vinnes, icke påverkar kostnaden per kvadratmeter nettogolvyta. Jag vill här slutligen framhålla, att de ifrågavarande anvisningarna och rekommendationerna självfallet bör i tillämpliga delar iakttas också beträffande yrkesskolbyggnadsverksamheten.

Skolhusgruppen inom statens nämnd för byggnadsforskning, i vilken bland annat byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, landskommunernas förbund och stadsförbundet är representerade, har hittills i huvudsak koncentrerat sitt arbete på *planlösningstudier* på basis av ett av de lokalprogram, som redovisats i skolöverstyrelsens nyssnämnda utredning, i syfte att finna ekonomiskt fördelaktiga principlösningar. Dessa innebär bland annat att ytan av sekundärutrymmen, såsom korridorer, trappor och kapprum, reduceras, utan att funktionsdugligheten hos byggnaden därför eftersättes. Härigenom bör ytterligare besparingar vinnas. Resultatet av skolhusgruppens arbete i detta hänseende beräknas föreligga under innevarande budgetår.

Sedan skolhusgruppen till följd av beslut av 1958 års riksdag erhållit ökade ekonomiska resurser, beräknas forskningsarbetet kunna intensifieras i enlighet med en fyraårsplan, upptagande bland annat *byggnadstekniska*

undersökningar rörande uppvärmning, ventilation, belysning, akustik, materialval. Vidare avses en detaljanalys skola göras av samtliga utgiftsposter, som ingår i kostnaderna för ett antal färdigställda skolbyggnader i syfte att visa, hur olika faktorer påverkar byggnadskostnaderna. En översyn har därjämte påbörjats av sådana av olika myndigheter utfärdade anvisningar, som kan inverka på skolbyggnadsekonomin, bland annat brandsäkerhetsföreskrifterna och skolöverstyrelsens anvisningar.

Statens byggnadsbesparingsutredning har redan utgivit en serie *teknisk-ekonomiska specialundersökningar*. Utredningen undersöker för närvarande tillämpningen av därvid erhållna resultat på olika områden av det offentliga byggandet, bland annat skolbyggnader, och har i detta arbete löpande samråd med skolmyndigheterna. De rön, som på så sätt kan vinnas, kommer att bekantgöras i form av anvisningar och rekommendationer för planering av byggnadsföretag för skolväsendet.

I syfte att åstadkomma så ändamålsenliga *inredningar* som möjligt och samtidigt vinna en viss *standardisering* har inom skolöverstyrelsen sedan ett par år utförts noggranna rumsstudier över olika skollokalers funktion och lämpliga utrustning. Detta arbete, som nu är i det närmaste avslutat, avser komma att utmynnas i anvisningar beträffande inredning av olika i en skolanläggning ingående lokaler, illustrerade med typskisser och schematiska inredningsuppställningar. Större delen av dessa anvisningar kommer att publiceras under innevarande budgetår. Beträffande institutionslokaler, skolverkstäder, slöjdsalar och skolkök kan ritningar sedan någon tid rekvideras från skolöverstyrelsen. I fråga om institutionslokaler har för användning vid mindre skolor och som kompletteringslokaler en viss typ av kombinationsrum med förenklad och till följd därav mindre kostnadskrävande inredning utexperimenterats.

De ekonomiska synpunkterna beaktas självfallet också vid *prövningen av byggnadsbidragsärendena*. Fastställandet av lokalbehovet för en skola föregås alltid av en prövning av frågan, huruvida skolan från allmänna organisations- och planeringssynpunkter är behövlig, rätt placerad och dimensionerad med hänsyn tagen såväl till en lämplig utformning på lång sikt av skolorganisationen på orten som till samhällsplaneringen i övrigt. Ritningsgranskningen syftar i första hand till att för varje byggnad finna så effektiv planlösning som möjligt för att därigenom nedbringa byggnadskostnaderna.

Slutligen bör här också något beröras de besparingar, som kan vinnas genom uppförande av *provisoriska skollokaler* i stället för permanenta. Inom skolhusgruppen har utarbetats vissa typer av skolpaviljonger. Avsikten har i första hand varit att stimulera tillverkare av småhus att ta upp skolpaviljongerna på sitt produktionsprogram. Ett antal paviljonger efter skolhusgruppens typritningar — i förekommande fall mer eller mindre modifierade — har också kommit till utförande. Överhuvudtaget har kommunerna i ökad omfattning löst sina mest akuta lokalproblem genom att bygga paviljonger. Som exempel kan nämnas att under budgetåret 1957/58 statsbidrag beviljats för uppförande av provisoriska skolbyggnader inom det allmänna skolväsendet till ett sammanlagt belopp av omkring 6 650 000 kronor, motsvarande en beräknad totalkostnad av 11 544 000 kronor. Den sammanlagda nettogolvytan uppgår till närmare 20 000 kvadratmeter. Härigenom har tillkommit omkring 300 klassrum och ett mindre antal lokaler för

undervisning i slöjd, hushållsgöromål, gymnastik och naturkunskap samt expeditionsutrymmen, skolmåltidslokaler, lärarrum och uppehållsrum. Kostnaden per kvadratmeter nettogolvyta uppgår enligt här anförda siffror till omkring 610 kronor. Den torde emellertid komma att stiga, allteftersom paviljongbyggnader i större utsträckning uppföres som självständiga skolenheter, varvid kostnader tillkommer för värmecentral, sanitära anläggningar och i vissa fall ökade förbindelseleder. Sålunda har genomsnittskostnaderna för de skolpaviljonger, som projekterats för uppförande i Stockholm, detta år preliminärt beräknats till omkring 675 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Med nuvarande utvecklingstendens beträffande paviljongbyggandet torde man få räkna med ett genomsnittspris av omkring 650 kronor per kvadratmeter nettogolvyta.

Enligt kungörelsen 1957: 318 utgår statsbidrag till provisoriska skollokaler med 325 kronor per kvadratmeter nettogolvyta av lokaler för undervisning, förvaring av skolmateriel, administration och skolmåltidsverksamhet samt uppehållsrum för elever. Statsbidrag för permanenta lokaler beräknas däremot i procent på bidragsunderlaget enligt särskild tabell, som baseras på antalet skattekrönor per invånare i kommunen. Bidragsunderlaget i sin tur bestämmes med utgångspunkt i ett grundbelopp av 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta av samma slag av lokaler som nys angivits för provisoriska skolbyggnader. Grundbeloppet omräknas med hänsyn dels till förändringarna i byggnadsstyrelsens byggnadskostnadsindex efter den 1 januari 1956, dels till bostadsstyrelsens ortsindex. Till följd av byggnadskostnadernas stegring kan det s. k. enhetspriset för närvarande genomsnittligt beräknas till omkring 1 000 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. På grund av ökningen av skatteunderlaget i kommunerna har i skolöverstyrelsens anslagsäskanden det genomsnittliga procenttalet för bestämmandet av statsbidragsanslaget för budgetåret 1959/60 beräknats till 37 procent.

Även när det gäller byggnader för yrkesskolväsendet kan man enligt uppskattningar, som gjorts inom överstyrelsen för yrkesutbildning, räkna med ett genomsnittligt pris av 1 000 kronor per kvadratmeter för permanenta och 650 kronor per kvadratmeter för provisoriska skolbyggnader. Statsbidraget till permanenta yrkesskolbyggnader bör dock, med hänsyn till de olika reglerna för bestämmande av procentsatsen (kungörelsen 1957: 480), beräknas till i genomsnitt 45 procent av det totala bidragsunderlaget.

De anförda siffrorna innebär, att den sammanlagda investeringskostnaden blir omkring en tredjedel lägre för paviljongbyggnader än för permanenta anläggningar. Den sammanlagda statsbidragsutgiften minskar däremot icke på ett motsvarande sätt, eftersom statsbidraget för provisoriska skollokaler, omräknat i procent, utgår med 50—60 procent av bidragsunderlaget; denna högre statsbidragsandel har som bekant tillkommit i syfte att stimulera kommunerna till ökat paviljongbyggande för att därigenom en begränsning av kostnaderna för samhällets totala investeringar i skolbyggnader skall åstadkommas. Även om rent teoretiskt hela statsbidragsanslaget för allmänna skolbyggnader skulle reserveras för provisoriska lokaler, skulle den mot anslaget svarande byggnadsvolymen, uttryckt i t. ex. kvadratmeter nettogolvyta eller antal rumsenheter, inte bli avsevärt större än om anslaget i sin helhet utginge till permanenta lokaler. När det gäller yrkesskolbyggnader kan man däremot — när statsbidragsprocenten beträffande permanenta yrkesskolbyggnader genomsnittligt kan beräknas till 45 procent —

vid ett givet statsbidragsanslag utvinna en något större byggnadsvolym genom att ge ökat utrymme åt paviljongbyggnade på bekostnad av de permanenta yrkesskolbyggena.

Av den lämnade redogörelsen framgår att från därav berörda statliga myndigheters sida ett omfattande arbete för närvarande bedrivs i syfte att få till stånd ett rationellare och billigare byggande. Genom att utnyttja de erfarenheter, som därvid erhålles, bör åtskilliga besparingar kunna vinnas. Jag vill emellertid avslutningsvis understryka, att ansvaret för att detta syfte verkligen skall nås, i mycket stor utsträckning vilar på kommunerna, som vid planläggningen av sitt skolbyggande var för sig måste eftersträva att icke i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändigt utnyttja den begränsade investeringsram, som står till buds för hela landets skolväsen.

När det nu gäller att taga ställning till anslagsbehovet för statsbidrag till byggnadsändamål inom skolväsendet, vill jag först erinra om att från och med ingången av år 1958 generellt byggnadstillstånd numera gäller för byggnadsverksamhet fallande inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde. Skolbyggnadsverksamhetens omfattning begränsas sålunda icke längre genom vissa fastställda kvoter. Omfattningen av den statsbidragsberättigade delen av skolbyggnadsverksamheten är därför normalt i första hand en statsfinansiell fråga, avseende storleken av de bidragsanslag, som för ändamålet bör anvisas på driftbudgeten. Lämpligen bör emellertid alltjämt vid anslagsavvägningen för varje budgetår räknas med ungefärliga investeringsramar, svarande mot de bidragsanslag, som kan komma att beviljas.

Innevarande budgetår har beträffande byggnadsarbeten för det allmänna skolväsendet förutsatts en investeringsram av 148 000 000 kronor för permanenta och 10 000 000 kronor för provisoriska skolbyggnader. Beträffande yrkesskolorna förutsattes i fjolårets statsverksproposition en i huvudsak oförändrad investeringsram av 20 000 000 kronor för permanenta skolbyggnader. Av bland annat arbetsmarknadsskäl har emellertid utrymme lämnats innevarande budgetår för ytterligare investeringar i permanenta skolbyggnader för yrkesskolväsendet om 20 000 000 kronor (jfr statsutskottets utlåtande 1958: 70 s. 10).

Beträffande den reguljärt bedrivna skolbyggnadsverksamheten under nästa budgetår har jag icke ansett mig böra förorda någon utvidgning utöver vad som svarar mot de för innevarande budgetår tillämpade och, såvitt gäller yrkesskolbyggnader utökade, ungefärliga investeringsramarna. Vid beräkningen av anslagsbehovet för nästa budgetår har jag därför som utgångspunkt tagit de anslagsbelopp, som skulle erfordras, därest nämnda investeringsramar skulle bibehållas oförändrade jämväl nästa budgetår. Anslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet skulle i sådant fall uppföras med i runt tal 64 100 000 kronor, innebärande en automatisk minskning med 5 600 000 kronor. Jag har därvid beräknat ett medelsbehov av omkring 2 000 000 kronor till ytterligare statsbidrag för redan utförda byggnadsföretag. Anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor skulle under samma förutsättningar uppräknas med 12 000 000 kronor till 24 000 000 kronor.

Att jag tagit nämnda ungefärliga investeringsramar till utgångspunkt för anslagsberäkningen innebär emellertid icke att jag anser, att den nuvarande

fördelningen mellan permanenta och provisoriska anläggningar bör bibehållas oförändrad. Bland annat av samhällsekonomiska skäl och från planeringssynpunkt synes det mig angeläget att en viss omfördelning av tillgängliga investeringsresurser till förmån för ett ökat paviljongbyggande kommer till stånd. Såsom av det förut anförda framgått, kan byggnadsvolymer för i varje fall yrkesskolväsendet ökas, om investeringsramen för paviljonger vidgas på bekostnad av ramen för permanenta anläggningar. Men också inom det allmänna skolväsendet bör ett ökat paviljongbyggande stimuleras, i synnerhet som det enligt min mening bör eftersträvas och även bör vara möjligt att åstadkomma paviljonger, för vilka byggnadskostnaderna understiger det förut angivna genomsnittspriset 650 kronor per kvadratmeter nettogolvyta. Det är självklart angeläget att bereda större utrymme för statsbidrag åt sådana skolbyggnadsanläggningar, som på grund av prisbilligt utförande ger största möjliga utbyte av det investerade beloppet i form av nya lokalutrymmen. Genom att, där så kan ske, bygga erforderliga lokaler enklare och med sikte på en kortare användningstid än vad som förutsättes för permanenta anläggningar av traditionell typ kan betydande besparingar göras. Det torde knappast heller, särskilt med tanke på den snabba utvecklingen inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena, vara rationellt att i så stor utsträckning, som nu är fallet, binda den framtida planeringen och utvecklingen på skolans område genom en alltför stabil och definitiv lösning av det aktuella byggnadsbehovet.

En ytterligare omfördelning redan nästa budgetår i riktning mot ett ökat utrymme för provisoriska skolbyggnader och en med beaktande av de förut angivna anslagsbeloppens storlek motsvarande minskning av utrymmet för permanenta skolbyggnader fordrar naturligtvis en viss omställning i planeringen och projekteringen på det lokala planet. Det är därför icke lämpligt att nu bestämt fixera storleken av denna omfördelning utan jag vill här endast som riktpunkt ange, att genom de olika skolmyndigheternas medverkan det bör vara möjligt att nästa budgetår åtminstone uppnå en omfördelning, som innebär ett utrymme för en statsbidragsberättigad skolbyggnadsverksamhet av omkring 130 000 000 kronor för permanenta och omkring 21 000 000 kronor för provisoriska anläggningar inom det allmänna skolväsendet samt omkring 30 000 000 kronor för permanenta och 8 000 000 kronor för provisoriska yrkesskolbyggnader. Det torde liksom hittills slutligt få ankomma på Kungl. Maj:t att inom den totala investeringsram, varom här är fråga, göra av omständigheterna påkallade jämkningar i fördelningen mellan såväl de förevarande båda investeringsområdena som mellan permanenta och provisoriska anläggningar.

Av arbetsmarknadsstyrelsens tidigare refererade framställning framgår, att ett snabbt igångsättande av ytterligare ett stort antal statliga och kommunala byggnadsföretag med god geografisk spridning är av största vikt såsom en beredskapsåtgärd för att det skall bli möjligt att nästkommande vinter uppehålla sysselsättningen inom byggnadsfacket. Eftersom arbetsmarknadssituationen inom detta fack företer stora lokala variationer, erbjuder skolbyggandet med dess starka geografiska spridning goda möjligheter att bereda arbetstillfällen på sådana orter, där investeringar i annan byggenkap för närvarande är låg. En påtaglig fördel härvidlag är, att planeringen och projekteringen beträffande ett stort antal skolbyggnadsföretag nått så långt, att de med kort varsel kan igångsättas. Detta är betydelse-

fullt, eftersom förberedelsearbetena för de lämpliga objektens igångsättande bör avslutas redan under första halvåret 1959, om den fulla effekten i sysselsättningshänseende, som avsett är, skall vinnas under vintern 1959/60. En ökad investering i skolbyggnader har också — såsom arbetsmarknadsstyrelsen framhållit — den indirekta effekten, att ungdomsarbetslösheten kan motverkas genom att ökade utbildningsmöjligheter beredes de växande ungdomskullarna.

Med hänsyn härtill anser jag mig i detta sammanhang böra föreslå, att statsbidragsberättigade byggnadsarbeten för det allmänna skolväsendet till en sammanlagd kostnad av ytterligare 100 000 000 kronor och för yrkes-skolväsendet till en sammanlagd kostnad av ytterligare 40 000 000 kronor medgives för nästa budgetår. För att den avsedda sysselsättningseffekten skall erhållas är det av största vikt att de ytterligare erforderliga förberedelseåtgärderna för igångsättande av ifrågavarande byggnadsarbeten — vilka skall utväljas ur den av arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med de båda överstyrelserna angivna reserven — snarast slutföres. Jag har förvissat mig om att så kan ske och jag har därför för avsikt att — efter framställning av de nämnda tre myndigheterna — under vårens lopp föreslå Kungl. Maj:t att bevilja statsbidrag för här avsedda byggnadsföretag. Huvudparten av dessa byggnadsföretag, som alla är angelägna från skolplaneringssynpunkt, torde komma att avse permanenta skolanläggningar. Enligt gällande bestämmelser rörande utbetalningen av statsbidrag till ifrågavarande byggnadsarbeten utbetalas hälften av det beviljade bidraget vid arbetets påbörjande, ytterligare en fjärdedel, då byggnaden är under tak, samt återstoden efter den slutliga avsyningen. Jag räknar med att samtliga erforderliga förberedelseåtgärder för igångsättande skall kunna slutföras i sådan tid, att förutsättningarna för den första statsbidragsutbetalningen beträffande här avsedda byggnadsföretag i regel skall föreligga alldeles i början av nästa budgetår. Med hänsyn härtill bör medel för ändamålet uppföras på riksstaten för budgetåret 1959/60; skulle förutsättningar för tidigare utbetalning föreligga, torde Kungl. Maj:t få föreskriva, att statsbidraget icke må utbetalas före den 1 juli 1959.

Vad jag nu förordat föranleder för budgetåret 1959/60 ett ökat medelsbehov uppgående till beträffande anslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet 18 500 000 kronor och beträffande anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor 9 000 000 kronor.

I anledning av vad jag i det föregående sålunda förordat bör nämnda båda anslag för budgetåret 1959/60 uppföras med $(64\,100\,000 + 18\,500\,000 =)$ 82 600 000 kronor respektive $(24\,000\,000 + 9\,000\,000 =)$ 33 000 000 kronor. Detta innebär anslagshöjningar med 12 900 000 kronor respektive 21 000 000 kronor eller tillhoppa med 33 900 000 kronor. Sistnämnda belopp överstiger med 26 100 000 kronor den i riksstatsförslaget beräknade anslagshöjningen för ifrågavarande ändamål.

Vidkommande den förut redovisade framställningen från stiftelsen Maria husmodersskola i Stockholm vill jag framhålla, att jag funnit vägande sakliga skäl tala för att bidrag av statsmedel får utgå till kostnaderna för de avsedda byggnadsarbetena. Med hänsyn till vad i ärendet upplysts angående äganderättsförhållanden m. m. är jag emellertid inte beredd att för närvarande taga slutlig ståndpunkt till framställningen, vilket jämväl inne-

bär, att jag inte funnit anledning att närmare pröva frågan om storleken av ett eventuellt statsbidrag. Emellertid vill jag, i enlighet med den ställning som vid 1957 års riksdag intogs till frågan om statsbidrag till kostnaderna för anskaffande av lokaler för enskilda yrkesskolor, förorda, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att efter ytterligare prövning av ärendet ur anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor bevilja stiftelsen byggnadsbidrag med belopp som befinnes vara skäligt.

Beträffande frågan om ökat utrymme för paviljongbyggandet framhålles i *motionerna I:413 och II:506* bland annat:

Vi delar departementschefens uppfattning att det med hänsyn till den lokala planeringen och projekteringen torde vara svårt att fixera en mera bestämd ram för paviljongbyggandets del. Men statsmakterna har å andra sidan ett intresse av att det ur kostnadssynpunkt fördelaktigare byggandet främjas. Vi anser därför att den »ram» om 21 milj. kronor, som departementschefen för sin del vill förorda som en riktpunkt för paviljongbyggandets omfattning nästa budgetår inom det allmänna skolväsendet, av riksdagen bör höjas till 30 milj. kronor. Det bör framhållas att för varje miljon kronor som investeras i skolbyggnader tjänar statsverket i statsbidrag 100 000 å 150 000 kronor genom paviljongbyggandet med nuvarande statsbidragsregler. Hårtill skall läggas den samhällsekonomiska vinsten som är tre gånger större.

Vi vill också framhålla, att ett ökat utrymme för paviljongbyggandet torde vara den enda realistiska möjligheten att i dagens statsfinansiella läge tillmötesgå önskemålet om mindre skolbyggnadsenheter, vilka ur pedagogiska och skolsociala synpunkter har givna fördelar.

I *samma motioner* anföres följande beträffande motionärernas förslag om en tävling om utformningen av några alternativa typhus för skoländamål.

I propositionen redovisar departementschefen, att skolhusgruppen inom statens nämnd för byggnadsforskning hittills i huvudsak koncentrerat sitt arbete på planlösningsstudier på basis av lokalprogram som skolöverstyrelsen redovisat i en förra året färdigställd utredning. Dessa studier syftar till att finna ekonomiskt fördelaktiga principlösningar. Resultatet av detta arbete beräknas enligt departementschefen föreligga under innevarande budgetår. Det skall sedan fortsättas i byggnadstekniska undersökningar rörande uppvärmning, ventilation, belysning, akustik, materialval.

De studier och forskningar som här redovisas är givetvis av den största betydelse och förtjänar allt stöd. Fråga är å andra sidan om inte strävandena att nå ett billigare skolbyggande skulle stärkas, om det studie- och forskningsmaterial, som skolhusgruppen har till sitt förfogande, kunde kompletteras med rön och erfarenheter som vore mera direkt hämtade från det praktiska byggnadslivet. Vi vill m. a. o. väcka tanken på att staten t. ex. genom statens nämnd för byggnadsforskning utlyser en tävling bland byggnadsföretag eller byggnadsmateriefirmor om en pedagogiskt fullvärdig men billig utformning av ett par alternativa typ-hus för skoländamål. Formerna för en sådan tävling finge övervägas närmare. Säkerligen skulle härigenom erfarenheter från det praktiska byggnadslivet utvinnas, som snabbt skulle kunna ställas till hela skolbyggnationens förfogande.

Utskottet

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har departementschefen beträffande den reguljärt bedrivna skolbyggnadsverksamheten icke ansett sig kunna förorda någon utvidgning av densamma för nästa budgetår utöver vad som svarar mot det för innevarande budgetår tillämpade och, såvitt gäller yrkesskolbyggnader utökade, ungefärliga investeringsramarna å 158 000 000 för det allmänna skolväsendet respektive 40 000 000 kronor för yrkesskolorna. I anslutning till särskild framställning från arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid departementschefen med hänsyn till nuvarande arbetsmarknadsförhållanden föreslagit att ytterligare statsbidragsberättigade byggnadsarbeten skola få igångsättas. Den sammanlagda kostnaden för dylika byggnadsarbeten beräknas av departementschefen till 100 000 000 kronor för det allmänna skolväsendets del och 40 000 000 kronor för yrkesskolväsendets del. Sammanlagt föreslås anslagshöjningar med 33 900 000 kronor, varav 12 900 000 kronor belöper på anslaget till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet och 21 000 000 kronor på anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor.

Utskottet vill erinra om att utskottet vid sin behandling förra året av det förstnämnda anslaget (statsutskottets utlåtande nr A 70, s. 10, riksdagens skrivelse nr A 188) ifrågasatte, om icke byggnationer för skoländamål, där så kunde ske, i högre grad borde tillgripas som beredskapsåtgärder. Ehuru det med hänsyn till den fortfarande allvarliga localsituationen enligt utskottets mening i och för sig hade varit önskvärt att även investeringsramarna för den reguljära skolbyggnadsverksamheten hade kunnat ökas, vill utskottet emellertid i anslutning till sitt nyss refererade uttalande uttrycka sin uppskattning av att departementschefen genom de åtgärder han i beredskaps-syfte nu föreslagit i allt väsentligt tillmötesgått utskottets förslag.

Angelägenheten av att uppehålla en stark skolbyggnadsproduktion utsluter enligt utskottets mening icke att det ur samhällsekonomisk synpunkt givetvis är av värde att befintliga möjligheter till rationaliseringar och besparingar på skolbyggnadsområdet i görligaste mån tillvaratagas. Departementschefen har också lämnat en redogörelse för de åtgärder härvidlag som redan vidtagits eller som planeras. Utskottet noterar med tillfredsställelse att de ansvariga skolmyndigheterna i så hög grad synas ha uppmärksamheten riktad på dessa för skolbyggnadsplaneringen viktiga faktorer. Detta innebär emellertid enligt utskottets mening ej att icke ytterligare åtgärder i berörda syfte skulle kunna övervägas. Utskottet återkommer härtill i det följande, sedan utskottet först tagit ställning till vissa motionsvis gjorda yrkanden, som enligt motionärerna innebure att statens kostnader för skolbyggnader skulle nedbringas.

Det i motionerna I:407 och II:499 framförda yrkandet innebär att bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta skulle bestämmas till 750 kronor i stället för som nu 900 kronor. Utskottet, som avstyrker bifall till dessa motioner, vill här endast erinra om att utskottet de två senaste åren uttalat sig i ämnet. Utskottet fann sig nämligen 1957 (utlåtande nr 104, s. 64 och 65) kunna acceptera ett enhetspris av 900 kronor, under förutsättning att detta pris anknötes till prisläget den 1 januari 1956 och vidhöll förra året i anledning av ett par likalydande motioner med samma syfte som de nu förevarande den ståndpunkt utskottet sålunda året dessförinnan intagit (se utlåtande 1958:A70, s. 10).

I motionerna I:29 och II:31 (p. 2) har yrkats att den nuvarande anknytningen till byggnadsstyrelsens byggnadskostnadsindex på skolbyggnadsområdet skulle upphöra för tiden efter den 1 januari 1960. Utskottet kan för sin del under inga omständigheter acceptera ett sådant förslag, som enligt utskottets mening blott skulle ytterligare öka kommunernas redan dryga andel i skolbyggnadsutgifterna. Utskottet vill också här erinra om att det var på utskottets initiativ som de nuvarande reglerna om viss anknytning till byggnadskostnadsindex genomfördes i avsikt att säkra statsbidragets värdebeständighet (se härom statsutskottets utlåtande 1957:104, s. 63). Utskottet får alltså avstyrka bifall till motionerna I:29 och II:31 i denna del.

Departementschefen har beträffande den jämväl i motionerna I:29 och II:31 (p. 1) samt I:413 och II:506 (p. 1) föreslagna övergången till ett ökat paviljongbyggande framhållit bland annat, att härför kunde anföras såväl samhällsekonomiska som planeringstekniska skäl. Genom att, där så kan ske, bygga erforderliga lokaler enklare och med sikte på en kortare användningstid än vad som förutsattes för permanenta anläggningar kunna enligt departementschefen betydande besparingar göras. Liknande synpunkter anföras i de nyssnämnda motionerna.

En ytterligare omfördelning av tillgängliga anslagsmedel till förmån för de provisoriska skolbyggnaderna och motsvarande minskning av utrymmet för permanenta skolbyggnader fordrar enligt departementschefens mening en viss omfördelning i planeringen och projekteringen på det lokala planet. Departementschefen har därför icke nu velat bestämt fixera storleken av denna omfördelning utan endast angivit en riktpunkt av 21 000 000 kronor för provisoriska anläggningar inom det allmänna skolväsendet (jämfört med omkring 130 000 000 för permanenta anläggningar) och 8 000 000 kronor för provisoriska yrkesskolbyggnader (omkring 30 000 000 kronor för permanenta anläggningar). Departementschefen begär liksom hittills be- myndigande för Kungl. Maj:t att inom den totala investeringsramen för den reguljära skolbyggnadsverksamheten göra av omständigheterna påkallade jämkningar mellan bland annat permanenta och provisoriska anläggningar.

Utskottet har intet att erinra mot att ett bemyndigande av denna innebörd meddelas Kungl. Maj:t för nästa budgetår.

I de fyra sistnämnda motionerna har yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för en total investeringsram respektive riktpunkt för paviljongbyggandet av 30 000 000 kronor. Såvitt utskottet kan finna synes — därest intresset för paviljongbyggandet verkligen skulle visa sig vara så stort som motionärerna synbarligen räkna med — Kungl. Maj:t i kraft av det ovan tillstyrkta bemyndigandet ha möjlighet att ytterligare omfördela tillgängliga medel till förmån för ett ökat paviljongbyggande. Då alltså i princip intet hinder torde föreligga för att motionärernas syfte i allt väsentligt skulle kunna bli tillgodosett synas motionsyrkandena i här berörda avseenden icke påkalla någon riksdagens åtgärd.

Vad härefter angår det i motionerna I:29 och II:31 (p. 3) gjorda yrkandet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t i besparingssyfte skulle begära en skyndsam översyn av vissa bestämmelser rörande statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet får utskottet framhålla att det måste framstå såsom självklart att därest nu gällande bestämmelser för skolbyggnadsverksamheten i något eller några hänseenden skulle behöva ändras eller förtydligas till följd av åtgärder i besparingssyfte sådana ändringar och förtydliganden också komma att av Kungl. Maj:t i vederbörlig ordning meddelas. Det framstår emellertid med hänsyn till vad departementschefen antytt beträffande det av honom skisserade besparingsarbetet såsom sannolikt att detta arbete efter hand torde komma att utmynna i anvisningar snarare än författningsändringar. Utskottet får med hänsyn till vad nu framhållits avstyrka bifall till förevarande motioner i nu berört hänseende.

Inom utskottet ha, såsom tidigare antytts, även övervägts andra möjligheter till rationaliserings- och besparingsåtgärder än dem departementschefen angivit. Utskottet vill här för det första anknyta till den i motionerna I:413 och II:506 (p. 2) föreslagna tävlingen bland byggnadsföretag och byggnadsmateriefirmor om en pedagogiskt fullvärdig men kostnadsbesparande utformning av ett antal olika alternativa typhus för skoländamål. Utskottet har i princip icke något att erinra mot att en sådan tävlingsform prövas. Härigenom kan, såsom motionärerna jämväl framhålla, stå att vinna rön och erfarenheter direkt från det praktiska byggnadslivet. Motionärerna ha icke i motionerna antytt något om formerna för en sådan tävling. Tävlingen, som enligt utskottets mening synes böra bygga på ett anbudsförfarande, torde emellertid böra på det sätt begränsas, att den koncentreras till själva det praktiska utförandet av vissa på förhand givna skoltyper. Tävlingen kunde, som föreslagits i motionerna, lämpligen utlysas genom statens nämnd för byggnadsforskning. I övrigt synas formerna för och möjligheterna av att praktiskt genomföra tävlingen böra närmare övervägas av Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang synas också ett par andra åtgärder enligt utskottets mening lämpligen böra tagas under övervägande av Kungl. Maj:t. Enligt utskottet kunde det undersökas om fördelar skulle stå att vinna av att till skolöverstyrelsen knyta en på skolbyggnadsområdet erfaren byggnadstekniker. Härjämte borde det enligt utskottets mening icke för skolöverstyrelsen möta alltför stora svårigheter att till kommunernas tjänst genom publicerande av exempel lämna en utförlig redogörelse för sådana under de senaste åren färdigställda skolbyggnader som enligt överstyrelsens uppfattning visat sig ekonomiskt fördelaktiga utan att för den skull den pedagogiska och hygieniska standarden eftersatts.

Utskottet förordar att riksdagen i anledning av motionerna I:413 och II:506, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet sålunda anfört.

Utskottet har intet att erinra mot att Kungl. Maj:t efter ytterligare prövning ur anslaget till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor beviljar stiftelsen Maria husmodersskola i Stockholm byggnadsbidrag med belopp som befinnes vara skäligt.

Då utskottet i övrigt icke har något att invända mot vad departementschefen anfört och föreslagit hemställer utskottet,

I. att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1959 anfört medgiva, att bidrag av statsmedel må utgå till stiftelsen Maria husmodersskola i Stockholm för anskaffande av lokaler för undervisning m. m.;

II. att motionerna I:29 och II:31, i vad de avse slopande av den nuvarande anknytningen till byggnadskostnadsindex på skolbyggnadsområdet, samt motionerna I:407 och II:499, i vad de avse bidragsunderlagets grundbelopp, icke må av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:407 och II:499, såvitt de avse medelsanvisningen,

a) till *Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 82 600 000 kronor;

b) till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor;

IV. att motionerna I:29 och II:31, i vad de avse skrivelse till Kungl. Maj:t om översyn av vissa statsbidragsbestämmelser, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionerna I:29 och II:31 samt I:413 och II:506, i vad de avse uttalande från riksdagens sida beträffande ett ökat paviljongbyggande, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att riksdagen må, i anledning av motionerna I:413 och II:506, i vad de avse en tävling om utformningen av ett antal olika alternativa typhus för skoländamål, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 20 maj 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit
från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, Einar Persson, Birger Andersson, Thun, Bergman, Holmqvist, Pålsson, Axel Johannes Andersson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Sundin, Edström och Kaijser; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Pettersson i Degerfors, Thapper, Jansson i Kalix, Ståhl, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson, fröken Karlsson, herrar Lassinantti, Larsson i Hedenäset, fröken Vinge och herr Helén.

Reservationer

a) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Edström, Ståhl*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 17 börjar med »I motionerna» och på s. 18 slutar med »berört hänseende», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet ansluter sig till den i motionerna I:29 och II:31 (p. 2) framförda uppfattningen att statsbidragsgivningens nuvarande anknytning till byggnadsstyrelsens byggnadskostnadsindex bör upphävas.

De nuvarande bestämmelserna innehär, att statsbidraget utgår oförändrat enligt visst belopp per kvadratmeter nettogolvyta beräknat enligt byggnadsstyrelsens enhetspris, oavsett de verkliga kostnaderna, vilka genom olika rationaliseringsåtgärder kan ha nedbringats.

Med hänsyn till att staten genom bland annat skolöverstyrelsen och sin allmänna utredningsverksamhet i hög grad medverkar i rationaliseringsarbetet för att förbilliga skolbyggandet synes det utskottet rimligt, att de besparingar, som härigenom kan vinnas, också kommer staten delvis till godo.

I dagens läge då behovet att minska statens utgifter framstår som en tvingande nödvändighet, finns det enligt utskottets mening anledning att på allt sätt söka åstadkomma besparingsåtgärder inom skolbyggandet. Utskottet vill därför förorda, att sådana ändringar göres i kungörelsen 1957:318 att bidragsunderlaget från och med den 1 januari 1960 beräknas med utgångspunkt i ett grundbelopp av 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, varvid dock grundbeloppet omräknas med hänsyn till dels de förändringar av byggnadskostnaderna i allmänhet som inträtt under tiden den 1 januari 1956—den 1 januari 1959, dels ock de särskilda olikheter i fråga om byggnadskostnader som finns mellan skilda orter.

Utskottet vill även ansluta sig till de förslag och synpunkter som framförts dels i de ovannämnda motionerna I:29 och II:31 (p. 1), dels ock i motionerna I:413 och II:506 i vad avser paviljongbyggandets omfattning. Utskottet finner två skäl till att uppförandet av skolpaviljonger bör äga rum i ökad omfattning. Å ena sidan är det ur flera synpunkter ofördelaktigt, att som departementschefen framhåller »binda den framtida planeringen och utvecklingen på skolans område genom en alltför stabil och definitiv lösning av det aktuella byggnadsbehovet», å andra sidan innebär paviljongbyggandet en icke oväsentlig besparing, då genomsnittspriset per kvadratmeter nettogolvyta med närmare en tredjedel understiger motsvarande kostnader för »permanent» skolhus. Utskottet har även erfarit, att användandet av paviljonger kan ske utan eftersättande av väsentliga skol-sociala och hygieniska krav.

Utskottet anser därför att den ram av 21 000 000 kronor, som departementschefen för sin del vill förordna som en riktpunkt för paviljongbyggnadens omfattning nästa budgetår inom det allmänna skolväsendet av riksdagen bör höjas till 30 000 000 kronor. Det bör framhållas att för varje miljon kronor som investeras i skolbyggnader tjänar statsverket i statsbidrag 100 000 à 150 000 kronor genom paviljongbyggnaderna med nuvarande statsbidragsregler. Härtill bör läggas den samhällsekonomiska vinsten som är tre gånger större.»

dels ock att utskottets hemställan bort i nedan angivna delar ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I:29 och II:31, i vad de avse slopande av den nuvarande anknytningen till byggnadskostnadsindex på skolbyggnadsområdet, samt med avslag å motionerna I:407 och II:499, i vad de avse bidragsunderlagets grundbelopp, besluta, att bidragsunderlaget från den 1 januari 1960 skall beräknas med utgångspunkt från ett grundbelopp av 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, varvid dock grundbeloppet skall omräknas med hänsyn till dels den förändring av byggnadskostnaderna i allmänhet som inträtt under tiden 1 januari 1956—den 1 januari 1959, dels ock de särskilda olikheter i fråga om byggnadskostnader som finnes mellan skilda orter;

IV. att riksdagen må, med bifall till motionerna I:29 och II:31, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en skyndsam översyn av övriga bestämmelser rörande statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet i syfte att anpassa bestämmelserna med hänsyn till möjligheterna att förbilliga skolbyggnaderna och för budgetåret 1960/61 minska statsverkets utgifter för bidragsgivningen med sammanlagt 10 000 000 kronor;

V. att riksdagen må, med bifall till motionerna I:29 och II:31 samt I:413 och II:506, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att riktpunkten för utrymmet för paviljongbyggnaderna inom det allmänna skolväsendet under budgetåret 1959/60 anges till 30 000 000 kronor;»

b) av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och fröken *Karlsson*; vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 17, som börjar med »Det i» och slutar med »1958:A70 s. 10)», bort ha följande lydelse:

»Den år 1957 beslutade ändringen av statsbidragsreglerna för skolbyggnader, vilken ändring innebar övergång till s. k. enhetspris per nettogolvyta,

har medfört att de genomsnittliga byggnadskostnaderna sänkts med omkring 15 procent. Det har också visat sig att kommunerna kan hålla den gräns, som det s. k. enhetspriset anger. Detta tyder på att statsbidragets storlek är en avgörande faktor när det gäller att hålla byggnadskostnaderna nere. Enligt utskottets mening skulle byggnadskostnaderna kunna pressas ned ytterligare även med bibehållande av för undervisningen erforderlig standard i skolbyggnader. Utskottet tillstyrker därför bifall till det i motionerna I:407 och II:499 framförda förslaget, att bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta skall bestämmas till 750 kronor i stället för nu gällande 900 kronor.»

dels ock att utskottets hemställan bort i nedan angivna delar ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I:407 och 499, i vad de avse bidragsunderlagets grundbelopp, samt med avslag å motionerna I:29 och II:31, i vad de avse slopande av den nuvarande anknytningen till byggnadskostnadsindex på skolbyggnadsområdet, besluta, att bidragsunderlagets grundbelopp per kvadratmeter nettogolvyta, nu utgörande 900 kronor, skall bestämmas till 750 kronor för byggnadsföretag, beträffande vilket beslut i bidragsfrågan fattas av statlig myndighet efter utgången av juni månad 1959;

III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:407 och II:499, såvitt de avse medelsanvisningen,

a) till *Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet* för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 78 800 000 kronor;

b) till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 000 kronor;»